

Motion till riksdagen 2020/21:3446

av **Pål Jonson m.fl. (M)**

Stärkt civilt försvar och krisberedskap

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra en analys av civilpliktens utformning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Försvarsmaktens roll vid civila kriser och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om räddningstjänstens personalförsörjning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten till statligt stöd för skogsbrandsbevakning och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förenkla reglerna för insatspersonalen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en nationell analys av dricksvattenförsörjningen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stöd till småskaliga vattenkraftverk och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hur frivilliga kan meranvändas i krisberedskapen och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av Kustbevakningens roll och uppgifter och tillkännager detta för regeringen.

Civilt försvar

Frågan om uppbyggnaden av det civila försvaret är central om Sverige ska kunna ha ett fungerande totalförsvar som kan värna Sverige i händelse av kris och krig. Överbefälhavaren har vid flera tillfällen varit mycket tydlig när det gäller behovet av att det civila försvaret utvecklas parallellt med det militära försvaret. Tyvärr så har verkligheten inte sett ut så. Regeringen var länge senfärdig i arbetet med det civila försvaret. Det kommer att leda till att det försvarsbeslut som tas av riksdagen i höst inte fullt ut kommer vara ett totalförsvarsbeslut där alla delar i det militära och civila försvaret tillgodoses.

Att stärka det civila försvaret är inte bara viktigt när det gäller effekten i det samlade totalförsvaret i händelse av höjd beredskap och krig. Det civila försvaret är även en bra resurs i händelse av kris. Detta är något vi kunnat se nu under den pågående coronapandemin. Det är en prioriterad uppgift att börja bygga upp beredskapslager av till exempel läkemedel, sjukvårdsmateriel och livsmedel igen. Relevanta strukturer för ansvar, ledning och samverkan måste också komma på plats.

Moderaterna kommer noggrant att granska den inriktningsproposition som ska läggas på riksdagens bord i höst. Vi förbehåller oss rätten att i de delar där vi inte delar regeringens uppfattning lägga fram egna förslag i en eventuell följdmotion. Vår utgångspunkt är tydlig. De förslag som försvarsberedningen presenterade i rapporten Motståndskraft redan i december 2017 ska vara vägledande för utvecklingen av det civila försvaret under den kommande försvarsbeslutsperioden 2021–2025.

Krisberedskap

Sveriges krisberedskapsförmåga kommer vara mycket viktig för att hantera både pågående kriser som coronapandemin och framtida kriser som kan se helt annorlunda ut. Vi måste ha en bred krisberedskap som kan hantera en rad olika sorters risker och hot. En god krisberedskap lägger också grunden för ett bra civilt försvar i händelse av höjd beredskap och krig.

I denna motion lägger Moderaterna ett antal förslag för att stärka krisberedskapen. Fler av förslagen har fokus på att förbättra villkoren för räddningstjänsten. Räddningstjänsten finns i hela landet och kan sättas in när det gäller allt från skogsbränder och översvämningar till kemikalieutsläpp. Utöver dessa förslag så lägger Moderaterna även fram flera förslag för att stärka räddningstjänsten i vår följdmotion 2020/21:128 till regeringens proposition 2019/20:176 En effektivare kommunal räddningstjänst.

Ytterligare moderata förslag som syftar till en starkare krisberedskap finns även med i vår motion om åtgärder för att förbättra Sveriges krisberedskap när det gäller hybridhot samt i vår motion om en stärkt cybersäkerhet. Ökad cybersäkerhet är centralt för svensk krisberedskap i en allt mer digitaliserad värld.

Införandet av ett totalförsvarsdepartement

Det faktum att det civila och det militära försvaret de senaste åren har utvecklats i otakt har mycket av sin grund i att den nuvarande regeringen har valt att lägga ansvaret för det civila och det militära försvaret hos olika departement. I dagsläget så har Försvarsdepartementet ansvar för det militära försvaret och Justitiedepartementet ansvar för det civila försvaret.

Försvarsberedningen föreslog redan i december 2017 när beredningens rapport Motståndskraft släpptes att det civila försvaret borde flyttas till Försvarsdepartementet och på så sätt skapa ett samlat ansvar för totalförsvaret där. Moderaterna har också drivit frågan i riksdagen vid flera tillfällen. Regeringen har dock valt att bortse från detta och har en fortsatt uppdelning mellan de två delarna av totalförsvaret.

Moderaterna anser dock att ansvaret för det civila försvaret snarast bör överföras till Försvarsdepartementet. De senaste årens styvmoderliga behandling av det civila

försvaret understryker det behovet. Slutligen bör även ansvaret för Kustbevakningen och Fortifikationsverket föras över till Forsvarsdepartementet för att samla all försvarsrelaterad verksamhet hos ett departement.

Civilplikt

Civilplikten avskaffades 2008 och användes när den var aktiv till att utbilda förstärkningsresurser för det civila försvaret. Det handlade till exempel att få utbildning i brandbekämpning, sjukvård, röjning eller reparationer. I händelse av kris och krig så kommer det finnas ett utökat behov av personal som kan utföra enklare uppgifter för att samhället ska kunna fungera. Därför anser Moderaterna att civilplikten bör återaktiveras.

Dock så anser Moderaterna att det krävs en grundlig analys kring civilpliktens utformning och syfte innan den aktiveras. Det finns ett antal frågor som måste besvaras för att vi ska få en så ändamålsenlig civilplikt som möjligt. Det handlar bland annat om hur många som ska utbildas, vilka positioner är det mest relevant i dagsläget att använda civilplikten till, hur civilplikten även kan bidra till krisberedskapen och slutligen kostnader för olika koncept för den återaktiverade civilplikten.

Totalförsvarsinformation i skolan

Att försvara Sverige mot yttre hot kräver en professionell kärna och ett folkligt djup. Det kräver en utökad information till ungdomar om att man omfattas av totalförsvarsplikten från och med att man fyller sexton år. Där behöver vi också introducera dem till ämnet och möjligheter bör finnas till studiebesök och föreläsningar på Forsvarsmakten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).

Möjligheten till att utforma totalförsvarsinformationen som en beredskapsvecka med praktiska övningar, föreläsningar och informationshämtning, och i samband med detta ge eleverna utbildning i hjärt- och lungreddning samt brandskydd bör beaktas. Det är viktigt att ge information om var skyddsrum finns och hur man iordningställer ett skyddsrum och kunna ge eleverna möjligheten att arbeta med olika realistiska projekt för att öva och utveckla sina nya kunskaper de har fått under veckan. Vi behöver tidigt skapa kunskap kring och väcka intresse för att beredskap och försvar utgör en central förutsättning för Sverige och vårt sätt att leva. Därför bör införandet av totalförsvarsinformation som ett obligatoriskt inslag i skolan övervägas.

Tydliggör Forsvarsmaktens roll i samband med civila kriser

Forsvarsmaktens stöd till det övriga samhället vid civila kriser regleras i ett antal författningar, varav den så kallade stödförordningen – förordningen (2002:375) om Forsvarsmaktens stöd till civil verksamhet – är mest central i sammanhanget.

Enligt stödförordningen får Forsvarsmakten lämna stöd till polisen, Kustbevakningen, Tullverket, andra statliga myndigheter samt kommuner och landsting. Under

vissa förhållanden får stöd lämnas även till enskilda. Som allmänna förutsättningar för att Försvarmakten ska lämna stöd gäller att Försvarmakten ska ha resurser som är lämpliga för uppgiften och att det inte allvarligt hindrar dess ordinarie verksamhet.

I försvarets inriktningsproposition från 2004 (prop. 2004/05:5) slogs fast att Försvarmakten skulle kunna ge stöd till samhället, men att detta stöd inte får vara dimensionerande för resurserna. I den senaste inriktningspropositionen från 2015 upprepas detta: Därutöver ska Försvarmakten bistå det övriga samhället och andra myndigheter vid behov. Detta stöd ska ske inom ramen för Försvarmaktens befintliga förmåga och resurser. Stödet till samhället vid allvarliga olyckor och fredstida krissituationer ska inte vara dimensionerande för Försvarmakten.

Beslut om huruvida stöd ska lämnas tas av Försvarmakten själva/ÖB. En begäran om att Försvarmakten ska lämna stöd till civil verksamhet görs hos Högkvarteret. Beslut fattas sedan av ÖB eller av den inom Högkvarteret som ÖB bestämmer.

Vi vill att en tydligare skyldighet införs för Försvarmakten att bistå andra myndigheter i samband med civila kriser. Det kommer krävas att Försvarmakten tillförs mer resurser. Utvecklingen av skyddet mot olyckor och krisberedskapen bör gå hand i hand med utvecklingen av Försvarmakten eftersom det skulle innebära ökade möjligheter till ett effektivt utnyttjande av samhällets samlade resurser (jfr Skogsbrandsutredningens rapport s. 153). Det finns också anledning att överväga om regeringen bör ges möjlighet att i större utsträckning överpröva Försvarmaktens beslut att neka bistånd i samband med allvarliga civila kriser.

Försvarsberedningen konstaterar i sin slutrapport Värnkraft från maj 2019 att givet nuvarande reglering finns det behov av att se över de rättsliga förutsättningarna för att förbättra möjligheten till ett effektivare användande av Försvarmaktens resurser vid stöd till samhället i fredstid. I Moderaternas motion om hybridhot pekar vi specifikt på polisens möjligheter att kunna få hjälp av Försvarmakten vid extraordinära händelser. Det finns anledning att se över möjligheterna för Försvarmakten att bistå samhället i ett bredare perspektiv, vilket bör genomlysas.

Stärk räddningstjänstens personalförsörjning

Utbildningen av räddningstjänstpersonal sker främst genom MSB:s utbildningar. Dessa ges på olika nivåer. Utbildningsverksamheten som idag bedrivs av MSB är dock underfinansierad och tillgodoser till följd av detta inte kommunernas behov av utbildning (SOU 2018:54).

Det är viktigt för svensk krisberedskap att utbildningar inom räddningstjänsten ges i en utsträckning som motsvarar kommunernas behov av utbildad personal. Möjligheterna att utbilda mer räddningstjänstpersonal bör därför prioriteras.

Deltidsbrandman är en speciell anställning som bedrivs som extra arbete med beredskap vid sidan av en ordinarie anställning. Personalförsörjningen av deltidsbrandmän har under de senaste decennierna utvecklats till ett av svensk räddningstjänsts största problem.

För att förbättra villkoren för deltidsbrandmän vill vi därför att MSB ska få en särskild uppgift att stödja kommunerna i personalrekrytering av deltidsbrandmän. Vi vill också se över vissa regler som inte primärt är anpassade till en anställning som deltidsbrandman. Inte minst har arbetslöshetsförsäkringens utformning negativ

påverkan på personalförsörjningen (SOU 2018:54). Vi vill därför se över om huvuddelen av arbete som deltidbrandman kan undantas vid beräkning av arbetslöshetsersättning. Detta är också något som Moderaterna har krävt i vår följdmotion 2020/21:128 till regeringens proposition 2019/20:176 En effektivare kommunal räddningstjänst.

Återinför möjlighet till statligt stöd för skogsbrandsbevakning

Med regelbunden patrullering av skogsbrandsflyg finns möjligheter att upptäcka brandhärdar i ett tidigt skede. Det ökar förutsättningarna för att avvärja hotande skogsbränder snabbare, innan branden fått spridning.

Tidigare bidrog staten via dåvarande Räddningsverket med medel för att upprätthålla en skogsbrandsbevakning från luften över hela landet. Det byggde bland annat på frivilliga krafter – lokala flygklubbar som fick en rimlig ersättning från staten. Detta var en lösning som både innebar förhållandevis låga kostnader för staten och medförde att piloter fick den flygtid de behövde. Stödet till skogsbrandsövervakningen avskaffades dock 2003. Vissa länsstyrelser kanaliserar idag stöd för skogsbrandsbevakning från MSB, men detta gäller långt ifrån alla.

Vi vill se över möjligheten att staten fullt ut kan finansiera skogsbrandsbevakning som sköts av lokala flygklubbar.

Förenkla reglerna för insatspersonalen

Under skogsbränderna 2018 rekryterades ett 100-tal personer av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) från olika delar av landet för att arbeta med släckningsarbete vid brandområdena och gavs tillfälliga anställningsavtal. Enligt Skatteverkets regler ska kost, logi samt resor till och från tjänstestället förmånsbeskattas. Dessa regler tillämpades i fallet med de tillfälligt anställda brandmännen.

Resultatet av Skatteverkets regler blev att främst de frivilliga, men även MSB, drabbades av en orimlig administrativ börda när de skulle redovisa de förmåner de fått vid släckningsarbetet. I slutändan så påverkades de frivilliga inte negativt ekonomiskt, men det administrativa krångel som uppstod är inte rimligt för en grupp som gjort en mycket viktig samhällsinsats.

MSB har tidigare lyft frågan med Arbetsgivarverket att kunna anställa insatspersonal på hemorten istället för insatsorten och på så sätt göra hela insatsen till en tjänsteresa och därmed undvika mycket onödig administration. Vid detta tillfälle fick MSB nej på sin begäran.

Moderaterna vill att möjligheten för den tillfälligt anställda insatspersonalen att få undantag från Skatteverkets regler åter bör prövas och att regler som berör frivilligas insatser vid kriser ses över i syfte att underlätta engagemang och rekrytering.

Analys av dricksvattenförsörjningen

Vi ser runt om i Sverige låga grundvattennivåer, på sina håll långt under det normala för årstiden. Vid vattenbrist kan vi med fördel införa bevattningsförbud och spara på vattnet på olika sätt men ibland kan vattenbrist orsaka stora skador inom många områden såsom jordbruk, skogsbruk, dricksvattenproduktion, vattenkraft och för industrier med vattenbehov.

Vatten är en förutsättning för att få en bra livsmedelsförsörjning i Sverige. Livsmedelsverket ansvarar för den nationella samordningen när det gäller beredskapsplanering avseende dricksvattenförsörjning. Kommunerna är ansvariga för dricksvattenförsörjningen och en del ligger långt fram i olika projekt såsom exempelvis avsaltningsanläggningen på Öland. Andra har längre att gå, och en del har löst problemet med att ha avtal med annan kommun om dricksvattenförsörjningen.

Ett problem vi ser med det är rent logistiskt. Det är en stor utmaning att tillhandahålla nödvatten till en kommuns alla invånare vad gäller transporter, personal med mera. I slutändan kan problem med dricksvattenförsörjningen leda till stora kriser och hamna på ett såväl regionalt som nationellt större ansvar. Dagens problematik med vattenbrist visar på behovet av både kortsiktiga/tillfälliga och långsiktiga vattenfördröjande åtgärder.

För att kommunen ska kunna säkerställa tillgången till dricksvatten vid höjd beredskap och krig måste planeringen och logistiken kring dricksvattenförsörjningen stärkas hos kommunerna. Förutom att inventera och säkerställa möjligheter till reservvattentäkter och vattenkraftverk kan det också finnas behov av att utöka lagerhållning av kemikalier och reservdelar samt säkra tillgången på reservkraft för att säkerställa nödvattenförsörjningen.

Olika metoder för att upprätthålla försörjning av dricksvatten i de fall transportmöjligheterna begränsas måste identifieras. Då grundvattennivåerna redan är låga på många håll i landet är detta också viktigt under fredstid. Kommunerna behöver planera för en prioritering av dricksvattenförsörjningen på den lokala nivån utifrån geografiska och faktiska förhållanden i den egna kommunen.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har fått förstärkta resurser för att bistå kommuner och län med fördjupade kartläggningar av grundvattenresurser i särskilt utsatta regioner. Problemet är att grundvattennivåerna är låga i nästan hela landet. Vi anser att det krävs en nationell analys av situationen och kommunernas planering inför framtiden.

Stöd småskaliga vattenkraftverk

Runt om i Sverige har vi vattenverk, stora som små. Sverige är beroende av el och vid ett avbrott i elförsörjningen behöver det finnas reservkraft och tillgång till drivmedel. Många lantbrukare har idag småskaliga vattenkraftverk för att kunna hålla driften av gården igång vid strömavbrott.

Vattenkraft har många fördelar. Den är förnybar, bidrar till liten klimatpåverkan i våra nordliga ekosystem och kan fungera som reservkraft för andra mindre reglerbara elproduktionslag. Inte minst ur ett totalförsvarsperspektiv är det viktigt att kunna ha fler mindre vattenkraftverk för att säkra både elförsörjningen och livsmedelsförsörjningen.

Flera småskaliga vattenkraftverk har fått stängas ner med hänvisning till EU:s ramdirektiv för vatten. Vattendirektivet innehåller inte något allmänt förbud för småskaliga vattenkraftverk eller vattenkraft. Däremot sägs det att en del småskaliga vattenkraftverk har en negativ inverkan på vattenkvaliteten och den biologiska mångfalden i floderna. Direktivet kräver att denna påverkan undersöks. Om den negativa påverkan är betydande behöver inte kraftverket stängas, men anpassningsåtgärder måste vidtas för att kompensera för denna påverkan.

Därför måste möjligheterna att få stöd till att driva mindre vattenkraftverk med reglerbar förmåga öka och inte förbjudas med hänvisning till EU:s ramdirektiv för vatten.

Ta vara på frivilliga resurser

Att försvara Sverige mot yttre hot kräver en professionell kärna och ett folkligt djup. Frivilliga är med och bär upp krisberedskapen och det civila försvaret. Vi behöver både militärt försvar och civilt försvar, och vi behöver både yrkeskunnande och frivilliga krafter. De frivilliga försvarsorganisationerna fyller en betydande roll för den civila delen av totalförsvaret. Det finns också frivilliga som inte vill lägga ner all sin tid på detta utan kunna vara en extra kraft när det väl gäller, exempelvis vid bränder, större elavbrott, översvämningar eller annat.

Sverige måste kunna ta vara på frivilligheten. Goda exempel finns såsom de frivilliga resursgrupperna och det lokala initiativet Förstärkt medmänniska. Det är glädjande att försvarsberedningen delar synen att frivilligheten är viktig för såväl krisberedskap och totalförsvaret och därför föreslår en resursförstärkning till de frivilliga försvarsorganisationerna för att stärka det civila försvaret.

Moderaterna skulle även vilja belysa behovet av att även se frivilligheten i ett bredare perspektiv, och då särskilt som en resurs för krisberedskapen. Den nya tekniken medger att det på ett enkelt sätt går att till exempel kontakta människor som anmält sig som frivilliga för att till exempel delta i eftersök eller som understödande personal vid till exempel skogsbränder. Det bör göras en särskild genomlysning hur det går att ta till vara på dessa frivilliga krafter.

Kustbevakningens utveckling

Kustbevakningen är en myndighet som utför flera viktiga uppdrag på ett antal olika områden. Det gäller bland annat gränsskydd, miljöövervakning, sjöräddning, brottsbekämpning och även deltagande i internationella insatser som till exempel Frontex-insatsen i Medelhavet.

2019 utökades myndighetens uppdrag gällande den brottsbekämpande delen i samband med att riksdagen antog en ny kustbevakningslag. Samtidigt finns det även tankar om att Kustbevakningen skulle kunna utöka det brottsbekämpande uppdraget genom att till exempel biträda kronofogden med beslag.

De kommande åren kommer Kustbevakningen i ökad utsträckning behöva bidra till Europeiska gräns- och kustbevakningsbyrån (Frontex) och dess stående personalstyrka. Slutligen så kommer Kustbevakningen även att behöva bidra till det civila försvaret i

ökad utsträckning. Myndigheten har tillsammans med Polismyndigheten, Tullverket och Säkerhetspolisen fått i uppdrag att lämna en redovisning som beskriver myndigheternas behov av åtgärder och resursbehov för att möta kraven inom ramen för det civila försvaret till och med 2025.

Sammantaget så kommer detta att ställa stora krav på Kustbevakningen de kommande åren. Moderaterna skulle därför vilja se en översyn av Kustbevakningens arbetsuppgifter och förslag till hur myndigheten bör resurssätta, personellt och materiellt, och prioritera det breda uppdrag myndigheten kommer att ha framgent.

Pål Jonson (M)

Jan R Andersson (M)

Alexandra Anstrell (M)

Jörgen Berglund (M)

Jessika Roswall (M)